

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-66>

УДК 656.7:338.24

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЦИВІЛЬНОЇ АВІАЦІЇ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ECONOMIC ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF CIVIL AVIATION IN THE CONDITIONS OF POST-WAR RECONSTRUCTION: CHALLENGES AND PROSPECTS

Коваленко Надія Олегівна

кандидат педагогічних наук, доцент,
Льотна академія Національного авіаційного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1651-9750>

Горностаєв Олексій В'ячеславович

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Льотна академія Національного авіаційного університету
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-3357-5031>

Kovalenko Nadiia, Gornostaev Alexey

Flight Academy of National aviation University

Стаття присвячена дослідженню економічних аспектів розвитку цивільної авіації в умовах післявоєнної відбудови, аналізу викликів та перспектив, що виникають перед галуззю в цей період. Конкретизовано вплив глобалізаційних процесів, які визначають міжнародну інтеграцію авіаційної індустрії та розвиток транспортних сполучень між країнами. У дослідженні доведено, що стратегії післявоєнної відбудови повинні враховувати екологічні вимоги та новітні технології, що сприятиме сталому розвитку авіаційної галузі. Особливу увагу приділено питанням відновлення людських ресурсів, які відіграють ключову роль у розвитку авіаційного сектору, а також необхідності підготовки нових фахівців з урахуванням змін, викликаних війною та новими реаліями світової економіки. Обґрунтовано потребу в удосконаленні нормативно-правової бази та розвитку міжнародної співпраці, що дозволить прискорити процеси відновлення цивільної авіації.

Ключові слова: цивільна авіація, економічний розвиток, післявоєнна відбудова, авіаційна інфраструктура, міжнародна інтеграція, державні інвестиції, приватний капітал, екологічні вимоги, новітні технології.

The article is devoted to the study of economic aspects of civil aviation development in the context of post-war reconstruction, focusing on the challenges and prospects faced by the industry. It has been determined that the revival of civil aviation plays a significant role in economic recovery and infrastructure development in countries affected by military conflicts. The main factors influencing the economic sustainability of the aviation sector have been identified, such as the importance of public investment, international aid, and private capital in restoring aviation infrastructure. The impact of globalization has been concretized, particularly its role in shaping international integration of the aviation industry and the development of transportation links between countries. It has been proven that post-war reconstruction strategies must include ecological standards and innovative technologies to support the sustainable growth of the aviation sector. In the article, special attention is devoted to the restoration of human resources, which are crucial for the sector's development. The need to train new specialists, taking into account the changes caused by war and the evolving global economic landscape, has been substantiated. Additionally, the need to improve the regulatory framework and foster international cooperation has been presented as essential to accelerating civil aviation recovery. It has been shown that well-coordinated efforts between the public and private sectors are vital for ensuring long-term success in rebuilding the aviation industry. The article has researched the key challenges and perspectives of civil aviation in the post-war period, establishing the importance of economic resilience and international collaboration. The analysis presented justifies that strategic investments and policy reforms will drive sustainable recovery in the aviation sector. These directions aim to deepen understanding of the complex challenges facing the civil aviation industry in post-war settings and to provide practical solutions for sustainable recovery and growth.

Keywords: civil aviation, economic development, post-war reconstruction, aviation infrastructure, international integration, state investments, private capital, environmental requirements, new technologies.

Постановка проблеми. Економічний розвиток цивільної авіації є критичним аспектом загальної відбудови країни в умовах післявоєнного стану. Відновлення авіаційної інфраструктури та розвиток авіаперевезень мають вирішальне значення для стимулювання економічної активності, інтеграції до глобальних ринків, забезпечення мобільності населення та підтримки стратегічних галузей економіки. Проте післявоєнний період характеризується низкою викликів, що стосуються не тільки відбудови зруйнованої інфраструктури, але й адаптації авіаційного сектору до нових економічних, політичних і екологічних умов.

Проблема економічного розвитку цивільної авіації в умовах післявоєнної відбудови набуває особливої актуальності в сучасному світі, оскільки авіаційна інфраструктура є важливою складовою глобальної економіки та міжнародної співпраці. Відновлення цивільної авіації після конфліктів сприяє не лише економічній стабілізації, але й інтеграції країни до міжнародних ринків, покращенню транспортних сполучень і мобільності населення. У період післявоєнного відновлення перед галуззю постають складні завдання щодо подолання наслідків руйнувань, оновлення технічної бази та впровадження новітніх технологій. Сучасний авіаційний сектор стикається з викликами скорочення викидів вуглецю, впровадження альтернативних джерел палива та підвищення енергоефективності. Ці аспекти мають бути враховані під час відновлення авіаційної інфраструктури, що робить завдання ще більш складним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Військова агресія стала справжнім випробуванням для цивільної авіації України. Основною складністю є відсутність, як теоретичних досліджень, так і практичного досвіду збереження авіаційного потенціалу в умовах повномасштабної війни.

Аспекти розвитку та функціонування підприємств цивільної авіації, а також пошуку антикризових й превентивних заходів досліджено науковцями: Марінцевою К. [1], Новиковим К. [2], Салоїд С. В., Редько К. Ю. [3], Петрик В. [4], Antczak D., Huderek-Glapska S. [5], Довгань В. [6], Lee J., Kim B. [7].

Однак, економічним аспектам повоєнного розвитку цивільної авіації України не приділено достатньої уваги.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Посилаючись на ґрунтовність напрацювань, проведених вітчизняними та закордонними науковцями, слід

зауважити, що практика діяльності вимагає проведення дослідження у векторі післявоєнної трансформації економічних процесів цивільної авіації, адже в умовах відновлення економіки та інфраструктури, важливо адаптувати існуючі моделі управління до нових викликів, що постають перед авіаційною галуззю.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження економічних аспектів розвитку цивільної авіації в умовах післявоєнної відбудови, аналіз викликів і перспектив, що постають перед галуззю, а також формування рекомендацій щодо оптимізації процесів управління, залучення інвестицій та впровадження інноваційних технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Транспорт є одним із ключових факторів, що впливають на розміщення продуктивних сил, слугуючи елементом національної та міжнародної інфраструктури. Він підтримує процес виробництва, підвищує ефективність використання виробничих ресурсів і є рушійною силою економічного зростання. У транспортному секторі формуються близько 10% валового внутрішнього продукту (ВВП), при цьому він отримує 20% усіх приватних інвестицій. Транспорт споживає 15-18% загального обсягу енергії, а під об'єктами транспортної інфраструктури займається до 5% території планети. Цивільна авіація становить невід'ємну частину транспортної системи, головним напрямком діяльності якої є надання послуг з перевезення пасажирів, багажу, вантажів та пошти [8].

Цивільна авіація відіграла важливу роль у загальному валовому внутрішньому продукті (ВВП) України, хоча її частка може варіюватися в залежності від конкретного періоду та умов економіки. В середньому, до початку війни, цивільна авіація формувала близько 1-2% ВВП країни.

Участь цивільної авіації в економіці України проявляється через кілька основних аспектів:

1. Перевезення пасажирів і вантажів: цивільна авіація забезпечує внутрішні та міжнародні авіаперевезення, що сприяє розвитку туризму та бізнесу.

2. Створення робочих місць: сектор авіації створює робочі місця не тільки безпосередньо в авіакомпаніях, але й в аеропортах, сервісних компаніях, туристичних агентствах тощо.

3. Внесок в інфраструктуру: інвестиції в розвиток аеропортів та повітряних маршрутів

сприяють покращенню транспортної інфраструктури, що в свою чергу підтримує економічний розвиток регіонів.

4. Економічні ефекти: авіаційний сектор впливає на інші галузі економіки, такі як туризм, готельний бізнес, сфера обслуговування, іноземні інвестиції та бізнес, торгівля тощо.

Закриття неба 24 лютого 2022 року у зв'язку із військовою агресією росії в Україні призвели до численних проблем для цивільної авіації та економіки країни. Закриття неба в Україні внаслідок військових дій призвело до значних економічних втрат, які охоплюють різні аспекти, зокрема [9]:

– втрата доходів авіакомпаній: З моменту закриття повітряного простору в лютому 2022 року авіакомпанії України зазнали серйозних фінансових втрат. Згідно з різними оцінками, щоденні втрати авіакомпаній становили близько 5-10 мільйонів доларів США через зупинку регулярних рейсів і скорочення обсягу перевезень;

– вплив на туризм: туризм є одним із найбільш постраждалих секторів. За даними різних експертних оцінок, Україна може втратити до 3-4 мільярдів доларів США на рік у доходах від міжнародного туризму через закриття аеропортів та неможливість подорожей. Зниження числа туристів вплинуло на готелі, ресторани, транспорт та інші галузі, пов'язані з обслуговуванням мандрівників;

– втрати у ділових подорожах: Згідно з оцінками, ділові подорожі також суттєво зменшились. Витрати бізнесу на ділові поїздки впали на 60-80%, залежно від сектора. Це може становити кілька сотень мільйонів доларів США на рік;

– втрачені інвестиції: закриття повітряного простору ускладнило міжнародні інвестиції в Україну, оскільки потенційні інвестори не могли легко приїжджати в країну для обговорення проектів. Це може призвести до втрат інвестицій, які оцінюються у мільярди доларів.

– економічний спад: загалом, через закриття неба та зменшення активності у транспортному секторі, оцінки економічних втрат України у 2022 році становлять від 30 до 50 мільярдів доларів США, включаючи вплив на ВВП.

Перелічені втрати підтверджують, що цивільна авіація є важливою складовою економіки України, її закриття призвело до серйозних наслідків для багатьох галузей.

Після повномасштабного вторгнення росії в Україну тільки дві авіакомпанії – Міжнародні

авіалінії України (МАУ) та SkyUp – змогли адаптуватися та продовжити свою діяльність, хоча й у зміненому форматі.

Вищезазначені причини призвели до непередбачуваних руйнівних наслідків, як для України в цілому, так і для галузі цивільної авіації, супроводжуючи зупинку авіаційних перевезень пасажирів та вантажів, фінансові втрати, відтік кваліфікованих унікальних авіаційних фахівців, банкрутство суб'єктів цивільної авіації та втрату основних фондів, включаючи повне їх знищення. Основні економічні проблеми цивільної авіації в умовах війни в Україні представлено на рис. 1.

Основні напрями економічного розвитку цивільної авіації України в умовах післявоєнної відбудови передбачають вирішення ключових проблем, що виникли внаслідок війни, та спрямування ресурсів на відновлення і розвиток галузі. Ці напрями включають:

1. Відновлення авіаційної інфраструктури. Після завершення воєнних дій пріоритетом стане відновлення пошкоджених або зруйнованих аеропортів, злітно-посадкових смуг, терміналів та інших об'єктів інфраструктури. Це вимагатиме залучення як державних, так і міжнародних інвестицій, співпраці з приватними інвесторами та міжнародними фінансовими установами. Оновлення інфраструктури повинно враховувати сучасні технологічні вимоги та енергоефективність для забезпечення конкурентоспроможності на світовому рівні.

2. Реструктуризація авіакомпаній та кадрове забезпечення. Важливим завданням стане відновлення та реструктуризація авіакомпаній, що зазнали фінансових втрат і втратили частину персоналу. Це передбачає повернення та перекваліфікацію фахівців, що були мобілізовані або емігрували. Особливу увагу слід приділити підготовці нового покоління пілотів, інженерів і технічного персоналу, а також відновленню програм тренажерної підготовки та сертифікації.

3. Інвестиції в інновації та технологічний розвиток. Післявоєнний період є унікальною можливістю для впровадження інноваційних технологій у галузі цивільної авіації, таких як використання альтернативних видів палива, розвиток безпілотних літальних апаратів та впровадження цифрових технологій для управління польотами і обслуговування пасажирів. Це також сприятиме підвищенню екологічної безпеки та зменшенню викидів у повітря, що відповідає сучасним міжнародним вимогам.

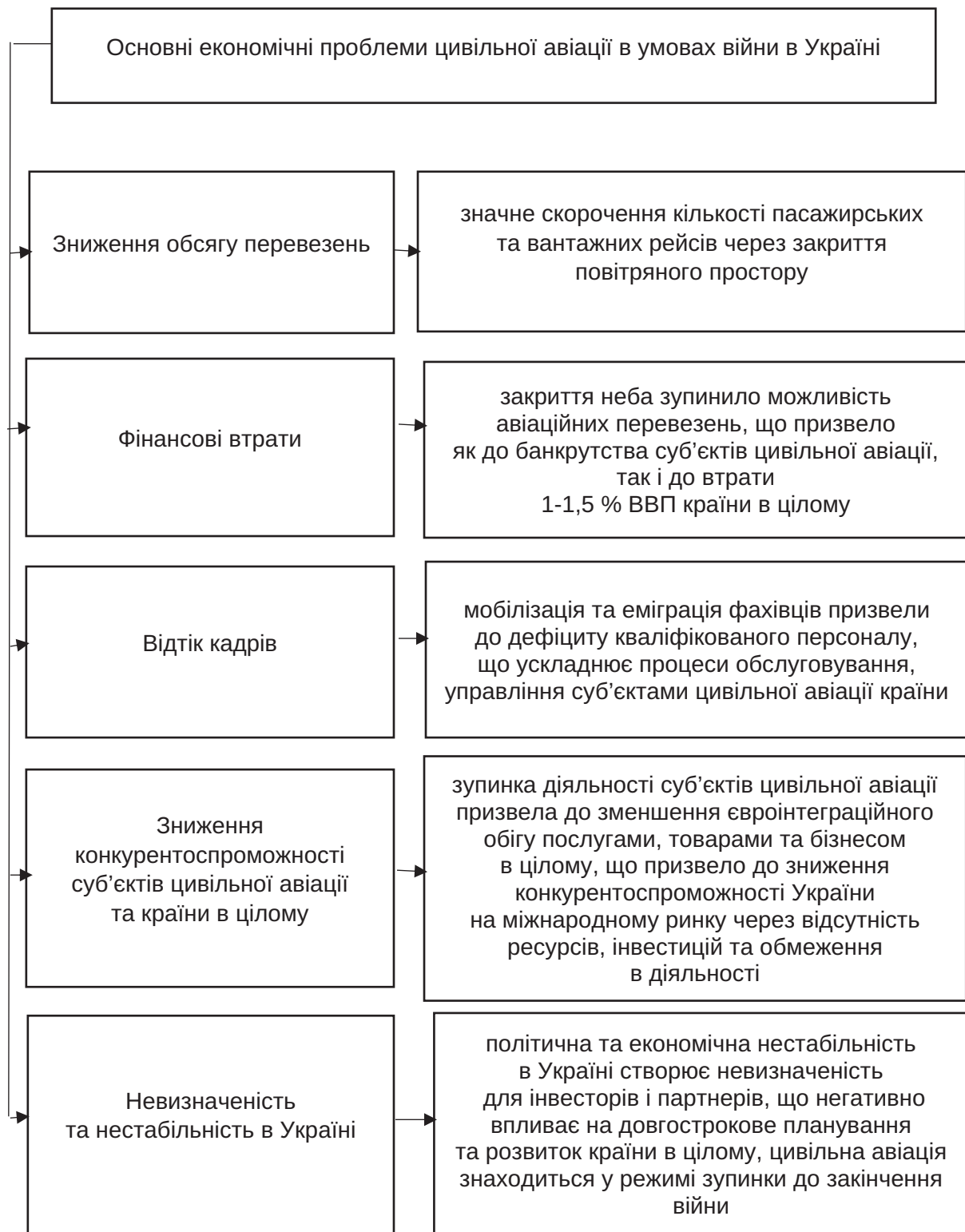

Рис. 1. Основні економічні проблеми цивільної авіації в умовах війни в Україні

Джерело: власна розробка авторів

4. Залучення міжнародної підтримки та інтеграція до світового ринку. Відновлення цивільної авіації України потребуватиме активної міжнародної співпраці. Це включає

залучення грантів і позик від міжнародних організацій, таких як Європейський Союз, Світовий банк, Європейський інвестиційний банк, а також участь у глобальних авіаційних

програмах і проектах. Міжнародна інтеграція дозволить відновити авіасполучення з іншими країнами та сприяти розвитку туризму і міжнародної торгівлі.

5. Створення сприятливих умов для розвитку авіаперевезень. Після війни важливо забезпечити стимулювання розвитку як внутрішніх, так і міжнародних авіаперевезень. Це може включати податкові пільги для авіакомпаній, субсидування перельотів на критично важливі напрямки та спрощення нормативно-правової бази для залучення нових авіаперевізників. Особлива увага буде приділена розвитку регіональних авіаперевезень, що сприятиме економічній активності в регіонах.

6. Екологічна стійкість та енергоефективність. Важливим напрямом розвитку стане забезпечення екологічної стійкості авіаційної індустрії. Це включає впровадження нових енергоефективних літаків, оптимізацію маршрутів для зменшення витрат палива та розробку нових підходів до зниження вуглецевих викидів. Використання екологічно чистих і відновлюваних джерел енергії також стане важливим елементом розвитку.

Відповідно, відновлення та розвиток цивільної авіації України після війни вимагатиме комплексного підходу, що охоплюватиме як відновлення інфраструктури, так

і впровадження сучасних технологій, міжнародної інтеграції та екологічної стійкості.

Висновки. Висновки проведеного дослідження дозволяють зробити кілька важливих узагальнень. Встановлено проблему кризи цивільної авіації України, спричиненої військовою агресією, а також її актуальність у контексті післявоєнного відновлення. Конкретизовано основні аспекти цієї проблеми, включаючи втрату авіаційної інфраструктури, кадрові труднощі через мобілізацію та припинення тренажерної підготовки, а також зниження фінансової стійкості авіапідприємств.

Визначено, що перспективи економічного відновлення цивільної авіації України пов'язані з інвестиціями в модернізацію інфраструктури, реорганізацією авіаційного ринку, розвитком міжнародної співпраці та впровадженням новітніх технологій. Це дозволить підвищити конкурентоспроможність галузі, забезпечити її стабільне зростання і інтеграцію у світову авіаційну спільноту.

Напрямки подальших досліджень повинні включати детальний аналіз можливостей для залучення міжнародних інвестицій, розробку стратегій модернізації аеропортів та авіаційної інфраструктури, вивчення нових моделей підготовки кадрів та оцінку впливу екологічних інновацій на розвиток галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Марінцева К. В. Актуальні напрямки наукових досліджень авіатранспортних систем. Перспективні напрямки вітчизняної науки: XXVIII Міжнар. наук.-практ. конф. URL: <https://nauka.zinet.info/28/Marintseva.php>
2. Новіков К. Авіаперевезення після Перемоги. Як запустити авіатрафік та що для цього потрібно? Thepage. URL: <https://thepage.ua/ua/experts/yak-vidnoviti-aviaperevezennya-v-ukrayini-pislya-vijnivisnovki-eksperta>.
3. Салоїд С. В., Редько К. Ю. Аналіз розвитку підприємств авіаційної галузі і визначення економічних проблем. *Агросвіт*. 2024. № 3. С. 50–54. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/3_2024/9.pdf
4. Петрик В. Л. Аналіз стану світового ринку цивільної авіації та прогнозу його розвитку в умовах нестабільного попиту на авіаперевезення. *Бізнес Інформ*. 2022. № 3. С. 112–19.
5. Antczak D., Huderek-Glapska S. Ocena działań marketingowych linii lotniczych w mediach społecznościowych na przykładzie PLL LOT. *Marketing i rynek*, 6, 13–26. URL: http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_33226_1231-7853_2020_6_2
6. Довгань В. Перспективи розвитку авіаційної галузі України. ЦТС. URL: https://cfts.org.ua/blogs/perspektivi_rozvitku_aviatsiyno_galuzi_ukrani_553
7. Lee J., Kim B. Airline booking limit competition game under differentiated fare structure. *Journal of Applied Business Research*, 33(3), 615–622. DOI: <https://doi.org/10.19030/jabr.v33i3.9950>
8. Корба Г. Як українські авіакомпанії заробляють і занепадають під час війни. BBC. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-63403865>
9. Зубко Г. Коли в Україні запрацюють цивільні аеропорти. Від чого залежить швидкість відновлення авіасполучення в Україні і чи це можливо під час війни? Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/11/4/693439/>
10. Звіт про діяльність Державної авіаційної служби України за 2023 рік. КМУ. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2023/zvit2023/zvit-derjavia-2023.pdf>

REFERENCES:

1. Marintseva K. V. (2023). Aktual'ni napryamky naukovykh doslidzhen' aviatransportnykh system [Current directions of scientific research of air transport systems]. *Perspektyvni napryamky vitchyznyanoi nauky: XXVIII Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* Available at: <https://nauka.zinet.info/28/Marintseva.php>
2. Novikov K. (2023). Aviaperevezennia pislia Peremohy. Yak zapustyty aviatrafik ta shcho dlia tsoho potribno? [Air transportation after the Victory. How to start air traffic and what is needed for this?] *Thepage.* Available at: <https://thepage.ua/ua/experts/yak-vidnoviti-aviaperevezennya-v-ukrayini-pislya-vijni-visnovki-eksperta>
3. Saloid S. V., Redko K. Iu. (2022). Analiz rozvytku pidpriemstv aviatsiinoi haluzi i vyznachennia ekonomichnykh problem [Analysis of the development of aviation industry enterprises and determination of economic problems]. *Ahrosvit*, 3, 50–54. Available at: http://www.agrosvit.info/pdf/3_2022/9.pdf
4. Petryk V. L. (2022). Analiz stanu svitovoho rynku tsyvilnoi aviatsii ta prohnoz yoho rozvytku v umovakh nestabilnogo popytu na aviaperevezennia [Analysis of the state of the world civil aviation market and the forecast of its development in conditions of unstable demand for air transportation]. *Biznes Inform*, 3, 112–119.
5. Antczak D., Huderek-Glapska S. (2022). Ocena dzialan marketingowych linii lotniczych w mediach społecznościowych na przykładzie PLL LOT [Evaluation of marketing activities of airlines in social media on the example of LOT Polish Airlines]. *Marketing i rynek*, 6, 13–26. Available at: http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_33226_1231-7853_2022_6_2
6. Dovhan V. (2024). Perspektyvy rozvytku aviatsiinoi haluzi Ukrainy [Prospects for the development of the aviation industry of Ukraine]. *CFTS.* Available at: https://cfts.org.ua/blogs/perspektivi_rozvytku_aviatsiyno_galuzi_ukrani_553
7. Lee, J., Kim, B. (2013). Airline booking limit competition game under differentiated fare structure. *Journal of Applied Business Research*, 33(3), 615–622. DOI: <https://doi.org/10.19030/jabr.v33i3.9950>.
8. Korba H. (2022). Yak ukrainski aviakompanii zaroblaiut i zanepadaiut pid chas viiny [How Ukrainian airlines earn and decline during the war]. *BBC.* Available at: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-63403865>.
9. Zubko H. (2022). Koly v Ukraini zapratsiuiut tsyvilni aeroporty. Vid choho zalezhyt shvydkist vidnovlennia aviaspoluchennia v Ukraini i chy tse mozhlyvo pid chas viiny? [When civilian airports will start operating in Ukraine. What depends on the speed of restoration of air traffic in Ukraine and is it possible during the war?]. *Ekonomichna pravda.* Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/11/4/693439/>
10. Zvit pro diialnist Derzhavnoi aviatsiynoi sluzhby Ukraïny za 2023 rik [Report on the activities of the State Aviation Service of Ukraine for 2023]. *KMU (2023).* Available at: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2023/zvit2023/zvit-derjavia-2023.pdf>